

Bolzanovu cenu získala práce o hudební kultuře současné Jižní Afriky

Univerzita Karlova každým rokem vyhlašuje Bolzanovu cenu v několika oborech. Za nejlepší disertační práci ve společenských oborech ji letos obdržel dr. Vít Zdrálek z Ústavu hudební vědy FF UK za práci *Mapping the Individual Musical Experience in Post-Apartheid South Africa: A Bio-Ethnography of Township Dweller Lesiba Samuel Kadiaka*.

Jak vás napadlo téma spojené s Jižní Afrikou? Vyplynulo ze studia hudební vědy?

Primárně ne. Studoval jsem původně učitelský dvouobor dějepis–hudební výchova na Univerzitě Hradec Králové. Zaujaly mne kurzy mimoevropských dějin a vznikl ve mně tehdy pocit určité nespravedlnosti, že se těmto tématům věnuje ve školách tak málo prostoru, přitom jsou pro orientaci v současném světě zcela zásadní. Tento sentiment jsem si přenesl i do studia hudební vědy na FF UK. Chtěl jsem jít za onen eurocentrismus, který vytváří dojem univerzální neutrální perspektivy a chybí v něm sebereflexe a antropologická distance.

Pod vlivem dalších okolností se zrodila motivace jet do Jižní Afriky. V roce 2005 jsme s kolegyní jako studenti vyjeli na Pretorijskou univerzitu, kde jsem strávil rok. Tam mi vlastně začala krystalizovat budoucí témata, ale to jsem tehdy ještě nevěděl. Postupně jsem se dostával do terénu – hlavně do townshipu Mamelodi a jinam mezi lidmi mimo univerzitu. V dalších letech jsem přijel ještě čtyřikrát na dva až tři měsíce na kratší, zato intenzivní terénní výzkumy. To už jsem pracoval na tématu disertace.

Ve vaší práci se zabýváte i tématem migrace.

Migrace za prací a šíření různých kulturních vlivů jejím prostřednictvím je velké téma jihoafrické antropologie i hudebních studií. V 19. století byly objeveny diamanty a zlato a do dolů bylo potřeba získat pracovní sílu; celý region se stal dějištěm nevídaných přesunů lidí, komodit i idejí. Později začal do Jižní Afriky přes distribuci amerických nahrávek pronikat jazz a další afroamerická hudba, což – vedle již přítomné evropské misijní tradice – velmi vyživilo a ovlivnilo místní muziku.

Rektor Univerzity Karlovy Tomáš Zima předal Bolzanovu cenu v rámci slavnostního setkání v Karolinu 24. února 2016 (foto: archiv UK)

Celkově je jihoafrická kultura strašně bohatá a vzpouzí se naší stereotypní představě o „autentické“ „čisté“ „původní“ africké hudbě. Tyto pojmy jsou v tomto směru především našimi stereotypizujícími mýty, s nimiž je třeba se vypořádat a redefinovat je. To je výzva, kterou před člověka (jiho)africká modernita klade.

Jak byste přiblížil pojem deteritorializace?

Termín kulturní deteritorializace použil teoretik globalizace Arjun Appadurai. Poukazuje na stav kulturního a sociálního vykořenění, stav ztráty referenčního rámce v kulturním a sociálním smyslu a z toho pramenící pocit nejistoty a ztráty

sebeúcty. Týká se to lidí, kteří jsou z různých příčin nuceni migrovat a vůči panujícímu systému, v tomto případě apartheidní politické ekonomii, resp. dravému postapartheidnímu kapitalismu, se nacházejí ve znevýhodněné pozici.

A to je i případ Samuela Kadiaky, o kterém jsem psal. I on se ocitl mezi několika světy a pracně hledal novou pozici a orientaci. Vyrostl v relativně tradiční pedské venkovské kultuře 60. a 70. let. Klíčový moment deteritorializace pro něj ale znamenal odchod do města na začátku 80. let. V pretorijském townshipu Mamelodi byl bezprostředně konfrontován s rasistickým strukturálním útlakem, s nímž se navíc snoubilo kulturní a sociální vykořenění. Jako nekvalifikovaný dělník pracující v podřadných profesích, denně systémově šikanován a bydlící v šílených podmínkách mužských ubytoven, tzv. hostelů, se záhy ocitl v krizi, kterou somatizoval do zdravotních problémů... Zachránila ho konverze k Zion Christian Church. Ta mu pomohla nalézat nejen nový referenční rámec a funkční a smysluplnou světonázorovou pozici, ale v 80. letech i praktické sociální zázemí v podobě pracovních příležitostí. Pak se oženil, měl děti, začal žít znovu „normálním“, byť zdaleka ne idylickým životem...

Samuel vede procesí při rodinné slavnosti odhalování pomníků zemřelých, která je vedena částečně jako

bohoslužba Zion Christian Church, Lefiswane, provincie Mpumalanga, 2009 (foto: archiv Víta Zdrálka)

Zion Christian Church tedy pomáhá sociálně vyloučeným lidem?

Když hovoříme o většině, těžko mluvit o sociálním vyloučení v našem smyslu, ten termín tu tak snadno nefunguje. ZCC je od svého vzniku 1910 kulturně hybridní institucí; přijímá část tradičního lokálního myšlení, kde je důležitá například úcta k předkům a respekt k biskupské alias náčelnické autoritě, zároveň však integruje i evropskou a americkou křesťanskou misijní tradici. Skvěle tedy vyhovuje moderním potřebám.

V hudebním repertoáru jsou tyto vlivy také jasně přítomné. Zpívají se kreativní verze evropských či amerických náboženských písní 19. století v místních jazycích a jako autorita zde figurují i tištěné kancionály. Kulturním jádrem je ale místní, v tomto případě pedská tradiční hudební vrstva. Je tu brass band připomínající vojenské dechovky, a to včetně paramilitárních církevních uniforem... Jde o komplexní kulturní mimikry a nečekané podoby vynalézání tradice.

Tento mix žánrů je skvělou znějící metaforou oné nejednoznačné kulturní identity, která je ale přesto zcela svébytná a nevnímá samu sebe jako odvozenou. Používám tu termín „koherentní ambivalence“. Účast na hudební performanci pomáhá tuto novou kvalitu doslova ztělesnit (ve smyslu embodiment) a tedy interiorizovat. A ano, církve pro řadu lidí představuje i důležité sociální zázemí, ať už jde o studentská stipendia a pomoc potřebným z pravidelných sbírek, nebo o prosté sociální síťování.

Jak jste se se Samuelem vlastně seznámil?

Samuel pracoval jako zahradník kolem studentského ubytování, kde jsem původně bydlel. Postupně jsem se s ním spřátelil,

poznával jeho příběh. Zjistil jsem, že je muzikant, písničkář, hraje na akordeon, píše texty na aktuální témata. Byl jsem trochu v šoku, když mě ten chlapík v montérkách poprvé pozval na bohoslužbu ZCC a prozradil mi, že tam bude kázat... Trvalo mi ale ještě velmi dlouho, než jsem si uvědomil, že mým tématem bude právě mapování jeho hudební zkušenosti jako součásti širší kulturní a sociální zkušenosti.

Samuel vede procesí při rodinné slavnosti odhalování pomníků zemřelých, která je vedena částečně jako bohoslužba Zion Christian Church, Lefiswane, provincie Mpumalanga, 2009 (foto: archiv Víta Zdrálka)

Jaký je základní koncept vaší práce?

Kombinuji v podstatě dvě metody, které se obvykle nekombinují, a to metodu etnografie založenou na rozhovorech, dlouhodobém pobytu v místě, jehož součástí je pozorování, tedy synchronní metodu, s biografickou perspektivou zaměřenou na konkrétního člověka. Říkám tomu bio-etnografie. Je to neobvyklé i v tom, že v etnomuzikologii převládá důraz na synchronní etnografickou metodu, na výzkum skupiny a obecnější výpovědi, zatímco v muzikologii jsou to nejčastěji diachronní metoda biografie, jednotlivec a výklad konkrétních děl. Propojení

obou přístupů mi přijde produktivní. Zajímám se o jednotlivce, snažím se upnout pozornost na něj a na jeho reflexi, konceptualizaci věcí, které kolem sebe vnímá a reflektuje je nějak hudbou. Hudební performance je mi prostředkem, jak na tyto souvislosti přijít. Posloužil mi zde koncept subjektivity v pojetí kulturní antropoložky Sherry Ortner, který v duchu teorie jednání vnímá subjektivitu konstruktivisticky, ale nikoli deterministicky a umožňuje také hovořit například o kulturních strukturách emoci a zkušenosti. Tím poskytuje skvělý teoretický most mezi individuálním a kolektivním a umožňuje obecnější výpověď.

Budete práci publikovat? Plánujete další výzkum?

Chci oslovit jihoafrická a další zahraniční univerzitní nakladatelství, aby text mohl projít další diskusí. Připravuji tedy články a monografii, podaří-li se vše vydat, a také postdoktorský grant rozvíjející disertační téma, zaměřený na historicko-etnografický výzkum hudebního repertoáru Zion Christian Church, který bych rád podal také v zahraničí.

Bolzanova cena podporuje vědeckou výchovu a odbornou přípravu studentů Univerzity Karlovy již více než dvacet let. Soutěžní práce, které přihlašují sami studenti, posuzuje komise pro udělení ceny, jež je složena z členů jmenovaných rektorem. V letošním ročníku komise hodnotila několik desítek přihlášených prací. Ocenění získali spolu s diplomem i finanční odměnu.

Oceněná práce Mgr. Víta Zdrálka, Ph.D., který působí jako odborný asistent na Ústavu hudební vědy FF UK, se věnuje problematice bio-etnografie „průměrného“ hudebníka, obyvatele townshipu Mamelodi a člena Zion Christian Church, Lesiby Samuela Kadiaky (*1962), v kontextu apartheidní a post-apartheidní Jižní Afriky a teoretickým a praktickým implikacím použití tohoto přístupu pro výzkum jihoafrické hudební kultury a etnografické psaní obecněji.

Bolzanovu cenu získala práce o hudební kultuře současné Jižní

Afriky [iforum.cuni.cz, 1. března 2016]